

Volume I (2015)

D. OGDEN, Eski Yunan ve Roma'da Büyü ve Büyücülük. Bölüm 1: Bağlama Büyüleri-Yunan ve Roma Dünyasında Beddua Levhaları ve Voodoo Bebekleri. İstanbul 2015. Arkeoloji ve Sanat Yayıncıları, 197 sayfa (5 resim ile birlikte). Eds. Bengt ANKARLOO – Stuart CLARK. Çev.: Çiğdem DÜRÜŞKEN-Eyüp ÇORAKLI. ISBN: 9786053963165.

Şenkal KİLECI

Libri: Kitap Tanıtımı, Eleştiri ve Çeviri Dergisi'nde bulunan içeriklerin tümü kullanıcılarla açık, serbestçe/ücretsiz 'açık erişimli' bir dergidir. Kullanıcılar, yayından ve yazar(lar)dan izin almaksızın, dergideki makaleleri tam metin olarak okuyabilir, indirebilir, dağıtabilir, makalelerin çıktısını alabilir ve kaynak göstererek makalelere bağlantı verebilir.

Libri, uluslararası hakemli elektronik (online) bir dergi olup değerlendirme süreci biten makaleler derginin web sitesinde (www.libridergi.org) yıl boyunca ilgili sayının içinde (Volume I: Ocak-Aralık 2015) yayımlanır. Aralık ayı sonunda ilgili yıla ait sayı tamamlanır.

Dergide yayımlanan eserlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

Künye D. OGDEN, Eski Yunan ve Roma'da Büyü ve Büyücülük. Bölüm 1: Bağlama Büyüleri-Yunan ve Roma Dünyasında Beddua Levhaları ve Voodoo Bebekleri. İstanbul 2015. Arkeoloji ve Sanat Yayıncıları, 197 sayfa (5 resim ile birlikte). Eds. Bengt ANKARLOO-Stuart CLARK. Çev.: Çiğdem DÜRÜŞKEN-Eyüp ÇORAKLI. ISBN: 9786053963165 Tanıtan: Şenkal KİLECI, *Libri* I (2015) 23-25. DOI: 10.20480/lbr.2016115457

Geliş Tarihi: 09.08.2015

Kabul Tarihi: 11.08.2015

Online Yayın Tarihi: 26.12.2015

URL: <http://dx.doi.org/10.20480/lbr.2018115457>

Editörya Phaselis Project
www.phaselis.org

**D. OGDEN, Eski Yunan ve Roma'da Büyü ve Büyücülük. Bölüm 1: Bağlama
Büyüleri-Yunan ve Roma Dünyasında Beddua Levhaları ve Voodoo Bebekleri.
İstanbul 2015. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 197 sayfa (5 resim). Eds. Bengt
ANKARLOO – Stuart CLARK. Çev.: Çiğdem DÜRÜŞKEN-Eyüp ÇORAKLI.
ISBN: 9786053963165**

Şenkål KİLECI*

Günümüzde dahi pek çok kişi tarafından uygulandığını ya da kullanıldığını bildiğimiz bir takım beddua yazıları ve koruyucu muskalar bulunmaktadır. Bu tarz uygulamaların antikçağda da yer edindiğini arkeolojik ve epigrafik çalışmalar ortaya koymaktadır. İnsanların hislerinin, yaptırım güçlerinin ve isteklerinin tarih boyunca ne derece değişip şekillendiğini anlayabilmemiz açısından büyü-beddua levhaları, muska vb. arkeolojik buluntular, edebi eserler ve yazmalar bu hususta geçmişe birer ışık tutmaktadır.

İstanbul Üniversitesi Latin Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'ndan Ciğdem Dürüşken ile Eyüp Çoraklı tarafından Türkçe'ye kazandırılan bu eser, Bengt Ankarloo ve Stuart Clark'ın editörlüğünü üstlendikleri, büyülüklük ve büyünün kökenlerini inceleyen altı ciltlik *The Athlone History of Witchcraft and Magic in Europe* isimli serinin ikinci cildinde yer alan, Daniel Ogden'in *Binding Spells: Curse Tablets and Voodoo Dolls in the Greek and Roman Worlds* isimli volümlü makalesinin tercümeleridir. Eser konu başlıklarına uygun şekilde çeşitli beddua, büyü levhalarının tercümleri, külliyatlar, arkeolojik buluntular ve antik kaynaklarda bahsi geçen anlatılarla örneklendirilmiştir.

Eserin *Giriş* (1-9) bölümünde Ankerloo ve Clark tarafından antikçağda büyüye ilişkin veriler, büyü metinleri ve bulguları üzerine çalışmalar yapan kişiler hakkında kısa bilgi ve açıklamalar verilmektedir. Büyüye ilişkin yazılısal verilerin Homeros ve Euripides'ten Apuleius ve Lukianos'a kadarki eserler; Kutsal Kitap ve Hristiyan azizlerin hayatları; Plutarkhos, Lucanus, Porphyrios ve Suetonius'un tarihsel çalışmaları; Platon ve Hippokrates'ten Plotinos ve Celsus'a degen süregelen felsefi söylemler; hukukî ve dinî karar ve bu çerçevede yazılmış eserlerden öğrenildiği bilgisi aktarılmaktadır. Hellen ve Roma dünyasından ele geçen ve *bağlamak* için kullanılan beddua levhaları ile voodoo bebekleri üzerine kanıtlar ve açıklamalar sunan eserde, imal edilen bebeklerin kol ve bacaklarının sırtta doğru bağlı ya da büükük şekilde yapılması; belirli bazı noktalarına çivilerin saplı olmaları; bebeklerin kutu içine kapatılmış olmaları ve üzerlerine kurbanın adının kazınmış olması gibi özelliklere dikkat çekilmektedir.

Levhalar Genel Bakış (13-17) başlığı altında bugüne kadar ele geçmiş olan 1600'den fazla

* M.A., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları Anabilim Dalı, Antalya. senkalkileci@gmail.com

levhanın bilinir olduğu ve bu levhaların kaçının hangi külliyatlarda yer aldığı üzerine açıklamalar yapan yazar, MÖ VI. yüzyıl sonları ile MÖ V. yüzyıla tarihlendirilen en eski Hellence levha takımının 22 levhadan olduğunu ve bunların Sicilya'nın Selinus kentinde bulunduğunu bildirmektedir. Ayrıca ticarî amaç güden ve tiyatro oyunlarına yönelik bedduaların MÖ V. yüzyıldan kaldıklarını; aşk ve ayırma bedduaları ile adalet dualarının MÖ IV. yüzyıla ait oldukları görülmektedir. M.S. II. yüzyıla tarihlenen levhalar ise Mısır ve Yahudi kültürlerine ilişkin veriler içermektedir. Bu dönemden sonra ortaya çıkan iki yeni levha türünden bahsedilmektedir: cinsel çekime yönelik aşk büyüleri ve atletik oyun-yarış meydanı büyüleri. Latince olarak ele geçen büyü levhalarının M.S. III-IV. yüzyıllara ait ve adalet duaları türünde oldukları belirtilmektedir. Ayrıca bu bölümde büyü ve türleri hakkında Hellence ve Latince terminolojik kelimeleler yer verilmektedir.

Beddua Levhalarının Zaman İçindeki Gelişimi (17-24) başlığı altında ele alınan bilgiler doğrultusunda, levhaların büyük bir kısmının sadece kurbanın adını içerdigini ve en eski metinlerde bu isimlerin yalnız halde yazılmış olduğu belirtilmektedir. Bazı metinlerde ise ismin nesne halinde yazılması durumunda metnin lanetleme üzerine olduğu bilgisi yer almaktadır. Bu levhaların *İmalat Süreci*'nde (24-36) muhtemelen ucuzluğu ve kolay bulunabilirliğinden ötürü kurşun ya da kurşun alaşımı kullanılmıştır. İmparatorluk Dönemi'nde kurşunun su borularından elde edildiği külliyatlara dayandırılarak açıklanmaktadır. Bunun yanı sıra bronz, bakır, kalay, *ostraka*, kireçtaşısı ve değerli taşların da kullanıldığı görülmektedir. İmal edilen levhalara *stilus* gibi keskin malzemelerle metnin yazıldığı ve bu levhaların bazen rulo halinde katlandığı bazen de rulonun uçlarının kaptıldığı yönünde açıklamalar bulunmaktadır.

Hazırlanan levhaların işlevsel hale gelebilmesi için uygulanan son aşama *Levhaların Bırakıldığı Mekânlar: Mezarlar ve Ölüler* (37-49) ve *Levhaların Bırakıldığı Diğer Mekânlar* (49-53) başlıkları altında incelenmektedir. Bu bağlamda mezarlarda, yeraltı tanrılarına ait tapınaklar, su kaynakları ve kurban ile bağlantılı mekânlardan söz edilmektedir. İlgili mekânlara yönelik terminolojik kelimeler açıklanarak, eserdeki sırasıyla, Platon, Tertullianus, Hippokrates, Vergilius, Cicero, Lucanus, Tacitus ve Homeros'tan yapılan alıntılarla mekânsal veriler desteklenmekte; ayrıca dokuz adet levhanın tercumesine yer verilmektedir. Demeter Malophoros ve Demeter'e ait tapınaklardan ele geçen levha sayılarına; İmparatorluk Dönemi'nde levhaların yeraltı ve yerüstü su kaynaklarına bırakıldığına; bazı levhaların hem suya hem de mezara, bazlarının ise maden kuyularına konulduğuna degenilmektedir. Bu konu, dört adet levha çevirisi yanında Tacitus, Dio Cassius, Hieronymus ve Sophronios'un eserlerinden edinilen anlatılarla da desteklenmektedir.

Bağlama Tabirinin Esas Anlamı (54-59) ve bu konuya ilişkili olan *Bükülmüşlüğün Önemi* (59-62) başlıkları altında *bağlama* ve *engelleme* kelimelerine basit anlamda tanımlama getirilmektedir. Bu kelimelerin Hellence'deki karşılıkları hakkında açıklamalara ulaşılabilirliktedir. İlk bölümde bağlamaya yönelik üç levha tercumesine yer verilmekte ve konu antik eserlerden alınan verilerle genişletilerek bağlama yapılan uzuvlara, nesnelere, soyut kavramlara ve (yemek, içmek, uyumak, dışkılamak vb.) bedensel ihtiyaçlara degenilmektedir. İkinci bölümde ise bağlamaya yakından ilişkili olan voodoo bebeklerinin uzuvlarının ve büyü metinlerinin büklümnesine yer verilmektedir. Ayrıca metinlerin *boustrophedon* şeklinde yazımının levha metinlerindeki yerine degenilmekte ve sağdan sola写字ma örnek oluşturan bir levha örneğinin tercumesi yapılmaktadır.

Yazar, beddua levhalarını beş ayrı kategoride (hukukî ve siyasî, yarış, ticarî, aşk bedduaları, adalet duaları) sınıflandırarak açıklamalar getirmekte ve bu konuları örneklerle birlikte *Sınıflandırma* (62-83) başlığı altında genişletmektedir. Bu levhalarda *Hitap Edilen Tanrısal Güçler*'den (83-

87) bahsedilmekte ve levhalarda adı geçen *Voces Magicae (Kudretli Sözler), Harfler, Şekiller ve Resimler'i* (87-94) tasvir ederek bedduaların yazımında kullanılan yazım şekillerine deðinilmektedir.

Tüm bu beddua ve büyülerden korunma yollarının olup olmadığını inceleyen *Muskalar, Bedduaya Karşı Korunma ve Efsunlu "Silahlanma Yarışı"* (95-100) başlığı altında *periapta* veya *perriamma* adı verilen koruyucu ya da lanetleri kovucu muskaların varlığından söz edilmektedir. Bu muskaların etkilerinin yok olması söylemlerini içeren levhaların da bulunduğuna ilişkin veriler aktarılmaktadır. Bedduaya uğramış kişilerin ancak kendisi için yapılmış beddua levhasının bulunup yok edilmesiyle rahata ereceği hususuna örneklerle yer verilmektedir.

Uygulamaya dönüştürülen bağlama büyülerinin *Ustalık ve Uzmanlık* (101-110) gerektirip gerektirmediği levhanın hazırlanma süreci ile birlikte ilgili bölüm altında tartışılmaktadır. Amatörlerin ya da usta kişiler tarafından hazırlandığı düşünülen bu tarz levhaların birer yazma, büyü kitabı veya tomar gibi kaynaklardan bilgi edinilmiş olması muhtemel dâhilinde olduğunu aktaran yazar, bu konuda Augustus'un sahip olduğu büyü tomarları ile Ephesoluların büyü kitaplarının varlığına deðinmektedir. Buluntulardaki el yazmalarından bazı büyülerin aynı kişi tarafından yazılmış olasılığının yüksek olduğunu anlaþındığı iletilmektedir.

Ele geçen levhalarda ana adlarının kullanıldığına ve kadın isimlerinin daha sık görüldüğüne dikkat çekilmektedir. *Toplumsal Cinsiyet* (111-122) başlığı altında ele alınan bu husus toplumsal açıdan incelenen büyü metinlerinden yola çıkılarak genişletilmiştir. Winkler'in daha önceden ortaya koyduğu kadının erkek ve kadına, erkegin kadın ve erkege yaptığı aşk beddualarının sayısal analizine deðinilmekte ve buradan yola çıkılarak konu hakkında çeşitli yorumlar tartışılmaktadır. Büyücülüğün kadına atfedilmesi üzerine çeşitli yorumlar yapılmakta ve bu konuya toplum çerçevesinden bakılarak yorum getirilmektedir. *Toplumsal Sınıflar* (122-128) açısından da ele alınan beddua levhalarının köle, yoksul bireyler ve nüfuzlu kişiler açısından hukuki ve ticari nitelikleri de göz önünde bulundurularak bilgi verilmektedir.

Hellenlerin *kolossoi* adını verdikleri *Voodoo Bebekleri* (128-143) hakkında geniş bir bilgi yelpazesi de okuyucuya sunulmaktadır. Bebeklerin yapı malzemelerinden tasvirlerine; bırakım yerlerinden levhalarla olan bağlantılarına; etkin kilinmasından etkisinin ortadan kaldırılması hulususuna; ölü hayvanların voodoo bebeği olarak kullanımına ve bebeklerin kullanım amaçlarına dair bilgiler çeşitli örneklerle aktarılmaktadır.

Antikçað toplumlardaki farklı kültürlerin de birer parçası olan voodoo bebeklerinin bu toplumlardaki yerleri ile bu toplumların birer parçası olarak kullanım alanları, amaçları ve farklılıklarını *Yunan Baþlama Bedduası Geleneðinin Kökenleri* (143-147) başlığı altında ele alınmaktadır.

Antikçaðda Baþlama Büyüü "İþe Yaradı mı?" (147-152) başlığı altında incelenen bağlama büyülerinin işe yararlığı konusu antik kaynaklar bazında incelenerek 12 Levha Kanunları, Platon'un aktarımı, Sulla'nın yasası, Paulus'un yazınları doğrultusunda ele alınmaktadır. Yazar, *Baþlama Büyüü ve Büyüün Tanımı* (152-154) başlığı altında, eser boyunca incelediği konuları kısaca toplayarak büyü ve din ilişkisine deðinmektedir. Eserin son başlığı olan *Kaynaklara İlişkin Bir Değerlendirme* (155-162) başlığı altında ise eser içerisinde kaynak olarak yararlanılan külliyatlar hakkında kısa bilgiler aktarmaktadır. Kisaltma ile verilen kaynaklar ayrıca belirtilip içerikleri hakkında kısa bilgilere yer verilmektedir. Eserini bu bölümün ardına eklediği bir *Sonnot* ile sonuca bağlayan yazar, yakın zamanda keþedilen ve aşk levhalarının tarihçesini göstermesi konusunda önem arz eden bir kaynaktan, ayrıca incelenmesini uygun gördüğü diğer bazı çalışmalarla ilgili bilgi aktarmaktadır.